

competentă. La lucrările lui Sofronie elaborate la București avem totuși unele mici observații. Astfel, în ceea ce privește «Гражданское Позорище», Kiselkov afirmă pentru prima oară în istoriografia bulgară că prototipul după care Sofronie a făcut traducerea sa nu este «Theatrum historicum», lucrarea episcopului protestant Wilhelm Stratemann din Osnabrück, așa cum s-a afirmat în mod greșit până acum de către toți cercetătorii bulgari, ci «Theatrum politicum», publicat în 1631 la Roma de către episcopul catolic Ambrozio Marlianus. Autorul afirmă că această greșală i-a fost semnalată de «tinărul slavist german Norbert Randov». De fapt, de mai bine de 20 de ani Ariadna Camariano a semnalat aceeași confuzie la Boian Penev, de la care ea a trecut și la ceilalți istorici literari. În istoriografia bulgară, inclusiv în lucrarea de față a lui Kiselkov, persistă însă și astăzi o a doua confuzie și anume că Sofronie ar fi tradus această lucrare grecească făcută de Nicolae Mavrocordat. Aceași cercetătoare a restabilit și aici adevărul, dovedind că respectiva traducere a fost în mod greșit atribuită lui N. Mavrocordat, ea fiind făcută în realitate de cretanul Ioan Avramie, preot al bisericii domnești din București¹. Această greșală a istoriografiei bulgare a fost arătată și de autorul acestor rânduri încă din 1945².

În sfârșit, ultimele observații se referă la cunoscuta autobiografie a lui Sofronie. Problemele ridicate de această lucrare și nerezolvate încă sînt următoarele: Cînd, unde și în ce împrejurări a scris Sofronie această autobiografie, care constituie cea mai importantă operă a sa și care marchează de fapt începutul beletristicii moderne bulgare? Deasemenea, cercetătorii nu au căzut de acord asupra scopului pe care l-a urmărit Sofronie prin această scriere, cărui cerc de cititori îi era adresată, cum se explică anumite omisiuni cu totul neașteptate din partea autorului ei etc. Kiselkov încearcă să lămurească toate aceste probleme.

În ceea ce privește data alcătuirii ei, toți cercetătorii de pînă acum erau de acord, în general, cu perioada 1803—1806, unii dintre ei fiind chiar pentru ani 1803—1804 sau 1803—1805. În această privință autorul cărții, care se pronunțase acum cîțiva ani pentru aceeași dată, prezintă acum o nouă ipoteză, susținînd că lucrarea s-a scris «între începutul anului 1811 și mijlocul anului 1813 adică, după toate probabilitățile în anul 1812» (p. 208). Tot Kiselkov susține și faptul că respectiva lucrare a fost alcătuită nu la București, ci la acea minăstire de lingă același oraș, unde a fost numit stareț în anul 1811 la cererea sa, susținută pe lingă mitropolitul țării de generalul Kamenski.

În ceea ce privește împrejurările și scopul pentru care a scris-o, Kiselkov consideră că Sofronie a fost îndemnat în această direcție de mediul în care a trăit la București. Cînd a trecut însă la alcătuirea lucrării, Sofronie și-ar fi schimbat planul și autobiografia a fost scrisă pentru a justifica faptul că în acele timpuri grele și-a părăsit eparhia și a venit la București etc. Toate aceste probleme se leagă una de alta și punerea lor în discuție, ca și argumentarea lor, ar depăși cu totul limitele unei recenzii. Dacă nu trecem aci la o asemenea analiză, nu putem totuși să nu subliniem măcar cîteva din motivele pentru care nu putem fi de acord cu noua datare a lucrării propusă de Kiselkov și cu scopul pentru care același crede că aceasta a fost scrisă.

În primul rînd, Kiselkov consideră că autobiografia este o lucrare finită și aci argumentarea sa este convingătoare. D-sa arată că atît aci, cît și în «Гражданское Позорище», Sofronie încheie expunerea cu cuvîntul «Здравствуйта».

În al doilea rînd, Kiselkov arată că referindu-se la mitropolitul Dositei, la Kalinik, fostul egumen al minăstirii Mărcuța și la domnitorul Ispilanti, Sofronie vorbea la trecut, fapt care ar dovedi că autobiografia a fost scrisă în 1811 sau 1812.

Dat fiind că autobiografia nu depășește ca tratare evenimentele anului 1803 ni se pare cu totul firesc ca Sofronie să vorbească la trecut, indiferent dacă scrie în 1803—1806 sau 1811—1812. Totuși aceasta nu poate fi un argument convingător pentru punctul de vedere susținut de Kiselkov, căci referindu-ne tot la autobiografie, găsim peste cîteva rînduri următorul pasaj: «De aceea mă străduesc și eu acum, zi și noapte, să scriu cîteva cărți în limba noastră bulgară, pentru ca, dacă nu-mi este dat să le vorbesc chiar eu, să audă de la mine păcătosul, vre-o învățătură folositoare...» Se pune întrebarea: Putea oare Sofronie să afirme acest lucru cu cîteva luni înainte de moarte, cînd se afla bolnav, în 1812, atunci cînd își terminase toate lucrările? Cărturarul bulgar vorbește foarte explicit: «mă străduesc acum, zi și noapte ca să scriu cîteva lucrări...». Acest lucru îl putea afirma numai între 1803—1805, cînd nu-și scrisese încă lucrările, ci năzuia doar să le scrie. Desigur în 1811—1812, Sofronie s-ar fi exprimat cam în felul următor: «De aceea m-am străduit zi și noapte și am scris cîteva lucrări...» etc.

¹ Vezi Ariadna Camariano, Traducerea greacă a «Teatrului politic» atribuită greșit lui N. Mavrocordat și versiunile ei românești, în «Revista Istorică Romină», Buc., XI—XII (1941—1942), p. 216—258.

² C. Velichii, Културни връзки между българи и румъни в начало на българското възраждане, София, 1945, p. 25.